

1914
6604

21/05

05
20/4

ECHO

LITERACKO - ARTYSTYCZNE

DWUTYGODNIK

TREŚĆ:

65 90 99

Wł. Korycki	Koniec roku szkolnego	677
T. Jaroszyński	Przekupnie	683
Tadeusz Micliński	Krwawy śnieg	697
Dr. Wł. Rogowski	Białoruś w pieśni	703
Feliks Kierski	Widzenia przedsenne	715
Marja Czeska	Korespondencja z Wenecji	724
Kronika	Rok szkolny w sztuce	731
Amalja Guglielminetti „Oblicza miłości“ Nowele, w przekładzie J. L.		

15-y CZERWIEC

WARSZAWA
1914.

ZESZYT 12
ROK III

WŁ. ROGOWSKI.

Białoruś w pieśni.

II.

Formę tych maleńkich utworków, naogół mało wytworną i najprostszą, rozsadza treść życia.

Oto co o doli swego narodu mówi Kupała:

Myśmy nie żyli tak, jak ludzie,
Nas, w świat swój, Szczęścia nie wodziły!
Radość dla piersi obca w trudzie
i sławy wieńce głów nie wily.

Lecz — w poniżeniu, w wieczne trudy,
z dniem każdym słabsi, z resztką siły,
szliśmy przez ostre ziemi grudy,
gdzie drogi nasze zabiły.

Tuć się musiał wraz z bydłą
syn ojców kraju, polnej szerzy:
kto chciał otrząsnąć snu czar klęty —
dodawał kurhan tylko świeży.

Gdy pieśń się czyja odezwała —
strażniczy zgłuszał krzyk ją z wieży;
gięła nas wiecznie bied nawała,
jak one wierzby z wód pobrzeży.

Kiedyindziej rzuca ponure, twarde zapytanie, szeroko
obejmując dolę kraju, jak jego krajobraz szeroki:

Wyblakłej szarzyzny dnie
ojczystych szlakami niw
mętną się smugą niosą.

czasami tylko na dziw
ognisko płomieniem drgnie —
krwawą zabłyśnie rosą.

Nie śpiewa swobody dźwięk;
piosenka, jak rabski plon,
duszy niewolnej — troski.

I jeno zawodzi dzwon —
skrzypieniem, osiny jęk
żegna zwłok mrącej wioski.

Jęk osin płaczliwych drwin...!
Pokłony bił rabstwu dziad,
zgięty pod pałką w łuku.

Ojcowie szli dziadom w ślad,
za ojcem się wlecze — syn;
kiedyż ty pójdziesz, wnuku?!

Piekący ból czuć w rytmie utworu Hartnego:

Nie szarp się, ulóż w toń
rzeko mętnych fal głów,
szumem swym nie budź ciszy,
ty, ponocnych wkrąg snów.

Niechaj-że słodki sen
da urwisty twój brzeg,
kiedy tu spocząć chce
umęczony złem człek.

Niechaj śpi pracy rab
bezprzysłubny trosk syn —
jego dom, cały ród
tych pobrażony ten klin.

Głucha ruzpacz i ból znamionują twórczość białoruską,
opiewającą dolę narodu i jego byt. Różnych poetów, róż-
nych poziomów wykształcenia i różnego środowiska wiąże
wspólnotą ta ponura nić nieszczęścia i bezmiernego żalu,
rozpaczy. Oto parę obrazków:

(Januk D.).

W szynku, za stołem, chłop swe pieśni śpiewa,
(Ma taką dolę z tem żyje).
Pot swej krwawicy ze śmierdziuchą pije,
w pieśniach zaś nudę wylewa.

(F. Czernyszewicz).

Czy dzień nastaje, noc nadchodzi,
duszę mi trzęsie, targa ból,
niemasz radości w dum powodzi —
wiednę niemocny, tęsknię pól.
Dźwirza wrosły w ścianę.
Mury w mróz odziane,
Ręce zakowane.

Wszędy Niewola i Noc!
 Wszędy więzienna zła Moc!
 Spojrzę w okienko — serce kruche
 W piersi się targa w snach.
 Jam wasz jest, turmy, kąty głuchel
 ale-ć i wy — nie Strach! nie Strach!!

Wybitny liryk białoruski, mistrz w malowaniu równin
 i bezgranic krajobrazu, Jakób Kołas (nauczyciel ludowy),
 stwierdza dolę ludu z goryczą:

Dnie idą za dniami,
 rok idzie po roku,
 Niedola nam w ślady
 dotrzymuje kroku.
 Tkamy pajęczynę
 szczęścia i radości,
 a powieje wicher
 i deszczami schłości
 że porwą się tkania,
 rozpadną na mrozie,
 a my przed Nieznanem
 znowuż stoim w grozie.
 Tak widać sądzone
 nam było z prawieka:
 idzie Licho z nami,
 a Szczęście ucieka.

I najwytworniejszy poeta, o wielkiej kulturze europej-
 skiej, przedziwnie subtelny i umiejący prząść tkaniny najwy-
 szukańszej formy poetyckiej, Maksim Bohdanowicz, przyłą-
 cza swoje ubolewanie.

Kraju rodzimy! By w kłątwie od Boga
 tyle Ty znosisz niedoli.
 Chmary i błota... Gdzie ruń zbóż uboga
 wichry hulają na woli.
 Wokół rozłogiem ojczyste wioszczyny.
 W piersiach żal ciężki się budził
 Biedne lepianki, topole, brzeziny.
 Wieje ponurość od ludzi...
 Szmat wyrobiły ich czarne ręce,
 mocne wyniosły plec zmogi;
 szmat ich zmusiły wycierpieć w męce
 puszcze, niziny, rozłogi.
 Przypatrz się lepiej do ludu tego, —
 serce czujące nie wierzył

wiele zobaczysz tam nędzy, złego,
i wiele nudy*) bezbrzeży!
Śpiewa tam piosnka, jak wdowiego syna
dola kochania zgubiła;
tam, gdzie ponura się schyla kalina,
Janka biednego mogiła.
W bajach-gawędach o szczęściu, o zgodzie
serca pociechy nie czują.
W bólu zamarły oddechy w narodzie...
Wszędy Niedole panują:
falą szeroką zalały, jak morzem,
rodzimy kraj zatopiły...
Bracia! Niedole gromadzkie czy zmożem?
Bracia! Czy stanie nam siły?!

Nie każdy umie zdobyć się na godność samotności
i wyłączności narodowej. Krewki Januk D. (nieznane mi nazwisko poety), że młody, więc pełen złudzeń i widocznie nie
znający bajki o zjedzonym wśród przyjaciół zając, niepomyślny na to, że rycerze z pod Wiednia w kamień porośli, a kamień
we czczość mchów i pleśń gadaniny, zrywa się w buncie
bezsily i woła w świat...

W krzyk chcę uderzyć, by nieba zadrżały,
straszny, żaloszny, na ludzki świat cały,
że kona tutaj w bracie ziemski człek,
głodem zmęczony, spętany ciemnotą,
w pracy nad siły on, umęczony, oto,
milcząc, bez skargi zakończy swój wiek
i zwolna ginie. Pomoc nie przychodzi,
jęk się zagubił w przestworów powodzi,
ludzie usłyszeć, nie odczuć chcą jego.
Cóż im, że z jękiem konają narody?
z świata — jednako — życiowej wygody
dnie wciąż za dniami tak im równo biega.
Im coś do niego? Mój bracie sterany,
od nich skrzywdzony, shańbiony, oplwany,
im na usługi dawaj tylko siły,
karm ich i bogać męką pracy krwawą,
życie im ustrój rozkoszy zabawą,
a sam giń z głodu, zdychaj bez mogiły.
Kiedy-ż, biedacy, siły z was powstaną
fali spienionej nieprzełomną ścianą.

---

*) „Nuda“ po białorusku, podobnie jak u naszego ludu, wyraża tęsknotę.

by świadczyć wszystkim, jako w was jest człek?
Czy też, pokorni, że od wieków gniotą,
z wieczną Niedolą, spętani ciemnotą,
tak, na pokucie, żyć będziecie wiek?

Jak gdyby w odpowiedzi na to rozpaczne szamotanie
się, śpiewa swą pieśń Albert Pawłowicz:

Uciesz się bracie, wszystko bywa,
wszystko się zmienia za koleją:
w pięknym się maju raptem grzywa
roztrzęsie wichru, deszcze leją,

niebo zaciągnie się na słotę,
chmura za chmurą czarna goní,
lecz — błysnie licem Słońce złote
i znowu życie drga na błoni.

Darzy nam Dola smutku tyle
i cóż dziecinne nam biadanie?
na niespodzianki, trwożne chwile
ducha niech twego siła wstanie.

Duszy rozbitej łącz ogniwa
nadzieją — mocą zwyciężania,
męki — cierpliwość ból niech skrywa,
nic nie pomogą przeklinania.

Bóg da, bieg rzeczy się naprawi,
nie wieczne wicher, burz nawała
i szczęście często tam się jawi,
dotąd — gdzie jeno łza kapiała.

I choć niepokój duszę tyle
krzywdzi, co jad, gdy ciało targa,
ty bądź spokojny: — przyjdą chwile
myśli radosnych, — minie skarga.

Dla stosunków biednej białoruskiej wioski, z której gro-
madnie emigruje lud, a znaczny odsetek tuła się, jako
„komornik”, jest niezmiernie charakterystyczny wiersz Janu-
ka Kupały, obrazujący z plastyką Siestrzeńcewicz życie ko-
czownicze.

Zapomniał świat, żyjemy sami,
pociechy obcy w bólu swem.
Gdy ścieżki swe krwawimy łzami —
świat nam się zda mogilnym snem.

Nam w wiosny czas nie kwitną maje,
ni w lecie z pól zadzwoni kłos,
nam jesień snopów zbóż nie daje
lecz zimy słyszym wiecznie głos.

Patrzymy w niebo, w ziemię żywe
i z klątwą nieraz Życiu w twarz,
orzemy wiecznie cudzą niwę
i dobra zbiór też z niej nie nasz.

I w chacie kąt też nie nasz — cudzy,
nie nasze z pola stado szło...
Och! serce, płacz! — my wieczni słudzy,
dla nas — nie szczęście, jeno — zło!

Zamiecią targa się zła zima,
li wiosną powódź topi świat —
zła wód i wichrów dla nas niema,
zwyczajniśmy od małych lat.

Na wóz włożywszy łomu, gontów,
odzieży stłajej, resztek chat,
precz z jednych wypędzeni kątów,
by szukać nowych, jedziem w świat.

Na wozach żonki chude, babcie,
niemowląt, dzieci płacz i żal,
a my, obuci w zdarte łapcie,
za końmi piechcą idziem w dal.

Idziemy, — wicher dmie nam w oczy,
z-za chmur nie dojrzy słońca wzrok,
głód z biedą — nuda gnę i tłoczy
i rzezi pierś i rwie się krok.

Echl Dolo! — wiele-żeśmy razy
wołali cię, byś przyszła — zważ?!
Ktoś w świecie rzucił swe rozkazy, —
czy-ż chleba u nas mało masz?

Czy może dziki, w niepogodzie,
zbrzydl ci włóczęgi wieczny kram;
Przeraził nocleg w niewygodzie
i zdechłaś, biedna Dolo, nam.

W rozsypce żyjem gdzieś, po świecie;
śmierć nas nie zbierze z różnych stron,
choć wszystkich znajdzie kiedyś przecie
i każdego weźmie od niej skon.

Choć wszystkim pierś po ciężkim trudzie
przywali mogił zimny grzbiet, —

nad którą krzyż postawią ludzie,
by sławę wspomniał naszych bied?

Nad czyją gibka sosna wzrośnie
i komorników pozna ból
i pieśnią — szumem się żałośnie
rozpłacze w wielkim śpiewie pól?

Nie brak ludowi białoruskiemu gorącego wezwania
i zachęty ze strony jego bardów. Mocno brzmią pobudki
i pręży się w nich życie.

(F. Czernyszewicz).

Drwa w grubach w znicz gorą,
łzą kapią smół,
w miech wichry się zbiorą,
ja — będę kuł.
Wciąż w pracy haruję
pomimo znój,
wyprawiam, hartuję,
żeleziec mój.

Przy kuźni od rana do nocy bym stał,
młotem bym Dole kuł lepszą na schwał.

Gnie się i zżyma
hartowna stał,
gdy kowal w dłoń ima
bezkształtny pal.
Ukuję, ot, kosę,
wprawię w co bądź
i nocą wyniosę
Niedolę ciąć!

Przy kuźni od rana do nocy bym stał,
młotem bym Dole kuł lepszą na schwał.

Głód, chłód nawrotem
witają mą sień,
a z pracy nad młotem
sił mam już cień.
Hej! Gromem uderzę!
W znicz cisnę dmuch:
zakrzywię, wymierzę,
na kosę — duch!

Ja-m Prawdy, Swobody, kochanek — brat
i młotem mej Doli kuć będę Świat.

* * *

(Hałubok).

Kipi robota, w pocie trud,
i krzyk, i stuk, by grom!
To tu, to tam się snuje lud:
budują nowy dom.

Krają łopaty z ziemi płat,
dzwoni stalowy łom,
w miejscu przypomnień dawnych lat
budują nowy dom.

Ściany codziennie pną się wzwyż,
wszerz, wzdłuż wyrasta złom;
szarpia się piersi, boli krzyż,
lecz wciąż budują dom!

Przyjdzie nasz dzień, nadejdzie czas,
wzniesiem ostoję dniom,
lepszą siedzibą szczęścia w nas
być musi nowy dom!

Bracia! Pracujmy-ż! niech-że lśni
nasz pot, nie brońmy łzom!
I my jaśniejszych dojrzym dni,
gdy skończym stawiać dom!

* * *

(Januk Kupała).

Hej-że, naprzód! póki serce
bije, rwie się, na świat z głusz,
dość omdlenia w poniewierce!
Hej! do Słońca! Hej! do zórz!

W jęku żyli Ojce wczora,
szli przedwcześnie w śmierci tan,
dziś — nad Dołą władzy pora,
dziś — z nas każdy — Życia Pan.

Z myślą — myślił razem, śmieie,
Wiarą — naprzód! — tłumem, brać!
Każden mistrzem w swoim dziele,
a o prawdę — prawdą stać!

Nowej Doli szlak bez brzeży,
jak szlak mleczny w gwiezdnych skrach,
Słów i myśli — nikt nie zmierzy;
żyć i cierpieć nam nie strach!

I nie zdejmie już pokusa,
 pierwszych lepszych z boku, brać
 Słowianina-Białorusa
 w Nędzy łapciach wiecznie gnać.

A więc — naprzód! póki serce
 bije, rwie się na świat z głusz!
 dość omdlenia w poniewierce!
 Hej! do Słońca! Hej! — do zórz!!

Lecz najznamienniejszym w kulturze białoruskiej jest panteizm, przechodzący w wyraźne ubóstwianie żywiołów. Białorusin, bądź prawosławny, bądź katolik, chrześcijaństwo ma jeno w pozorach i najzupełniej powierzchownie. W gruncie rzeczy jest poganinem. Na Białejrusi przechowały się dotąd prastare, niepojęte obrzędy, zwyczaje i zabobony. Wielki ich pieśniarz, Januk Kupała, modli się nie do Bóstwa, lecz do Życia.

Wczas wszystkiej minuty i w każdej potrzebie
 na polu szerokim i w chaty mej wężi
 modlenia ślę Słońcu jasnemu na niebie
 i Gwiazdom, gdy blask ich Noc więzi.

Wiatrowi się modlę wolnemu, Wichurze!
 by ptak co polata od kraju, hań, w kraje!
 i pasie na wyżach ponure swe burze
 i pieśni w kominach gra — baje.

Do Ognia się modlę, co sieje pożary,
 gdy pora nadejdzie i światem żar nieci
 i rozpacz obudza potęgą swej kary
 i starce przeraża i dzieci.

I Wodom się modlę, topielom — powodzi
 w dnie jasne łyskliwej, a strasznej w pomroce,
 co niwy zatapia, gdzie jeno przechodzi,
 i chaty, i czółna druzgoce.

Modleniem wciąż błagam Ziemi, Niebo, Przystwory
 Wszechbóstwu — Światowi ślę modleń mych marę
 w czas każdej przygody, w czas wszystkich dni pory
 za Rusi mej Białej prawiarę!

Białorusin czuje swój krajobraz niezmiernie głęboko. Zespała się z nim w jedność nierozdzieloną i ubóstwia go nieograniczenie. Dola ludu zapatrzyła się na krajobraz rodzi-
 my i upodobniła się w zupełności. Jest równie sroga, ka-

pryszna, półtonami przebogata i pozornie szara. Taką też jest Dola i takim jest krajobraz w pieśni i w poezji.

Każdy z płodniejszych poetów współczesnych poświęca wypieszczone strofy krajobrazowi, a prawie zawsze używa go, jako tła, omawiając jakąś myśl, czy nastrój. Poezja białoruska jest tak bogata w krajobraz, że trudność znajduję w wyborze. Ograniczam się przytoczeniem paru kwiatuszków samorodnych tego ugoru słowiańszczyzny, tętniących duchem trzech najwybitniejszych poetów białoruskich.

(Januk Kupała).

Dojrzały już w postać szczęśliwe posiewy:
za wioską, na sennie leśnych brzeź bezdroże,
ku miedzy, zsiwiałe kłosy gnie w pokorze
z tajemnem szeptaniem; „Żeńcy moi, gdzie wy?”

I żeńcy się zesзли: — w bok prawy, w bok lewy
składają snopami kłosowe pól zboże,
wkrag głucho szastają sierpy, jako noże
pod żniwne, odwiecznie — prastare, prześpiwy.

Pogodny i nudny głos pieśni w dal płynie,
po puszczy zagubia swe echa leniwo,
szelestem kłosowia szepce po-nad niwą

i płynie w pieśń ku mnie, i woła nim minie,
i w sercu podzwania, jak kosa w wiklinie:
„Ty, pono, też siejesz... a gdzie twoje żniwo?”

*

*

*

(Jakób Kołas).

Blask gorący ślepi oczy,
duszno w lesie, w polu — och!
dnia dopóki noc nie zmroczy
z bydłem pryszczy się Cimoch.

Ba! — nie łatwa-ż ta gadzina!
Dzień się wlecze, niby rok;
ledwo czeka już chłopczyna,
a nie prędko jeszcze zmrok.

Torba z chlebem za plecami:
chleb mu wysechł, albo zmokł.
Mierzy nieraz cień oczami,
pastuch pilnie zlicza krok.

A na polu — nikogutko!
Sam, samotny! — Niebna biel —
Jeszcze mu dodaje smutku
brzękiem skrzydeł wielki czmiel.

* * *

(Maksim Bohdanowicz).

Z ojczystych niw, od ojców chaty,
na pański dwór, dla cudu kras,
jak rwané z pól sieroce kwiaty,
wzięte, by tkać we złotych pas.
I w długie, wciąż, jak noc, godziny,
nie pomne swych dziewiczych snów,
miast własnych dum, przez życie tkaniny,
w pokrętny wzór tczą perski nów.

A z po-za ścian się śmieje pole, —
błękitny nieb u szybnych ram, —
i płynie myśl pomimo wole
gdzie wieśnych dni wstał kwietny chram,
gdzie błyski zbóż w jaśniejącej dali,
bławatów cud się mili w kwiat,
we srebrach drży łyskanie fali
rzeki, co z gór się leje w świat..
...ciemnieje rąb zębiony boru...

I odruch tka w omyłce rąk
naiwny, miast perskiego wzoru,
z rodzinnych niw bławatka pąk.

* * *

Na białym arkuszu, pod wążkiem okienkiem,
w sznur pilnie wywodzi znaki piórem cienkiem,
pomiedzy czarnymi wstawiając słów rzędami
czerwony wiersz długi; barwami wkrąg się plami,
kwiecieście wiązany z głów dziwnych zwierzątek
i ptaków nieznanych, w pokrętny splót, wątek:
ozdoba niezbędna. Pomysł się odmienia
w słów barwne zastawki, wymyślne zakończenia,
nagłówki, zwornice. — Niemasz spieszyć po co!
czasami trud przerwie, by pióro swe mocą
biegłości zaciosać i spojrzeć:

jasne słońce
smugami się niesie w okienne szyb błonice:
wirują, na nich — leciutkie drżą pyły,
jakoby sinawe kadzidla dymiły.

Rój chmurek w dal płynie. Wielkimi okręgami
szczęśliwe jaskółki szybują nad krzyżami,
co jak żar — gorące; a u szyb wylota
w głos zięba zawodzi i żoła stukota.

I znów się przychyli, zastawki znów wywodzi
na srebrach matowych — nieznacznie dzień przechodzi.
Noc bliska pierwszymi gwiazdami we złocie
śle błogosławienia pobożnej robocie.

Poezja białoruska głosi wielką nowinę zbudzenia się
ludu, który w pełni słuszności wstaje po swoje prawa. Chce
żyć życiem własnem.

A ktokolwiek miałby coś do zarzucenia tym prawom,
z pewnością nie będzie to coś wynikiem pocucia duszy wol-
nej i tęskniącej.

Wytarte jak szeląg, zawsze towarzyszące chwilom wiel-
kim, niskie kłamstewka i podławe pomawiania będą beztre-
ściwe dla tych, którzy, rozkochani w swoim ideale, będą
poznawali cudze.

Jeżeli Białorusini bładzili lub bładzą — ludźmi są. Na-
ocznie widziałem bezgraniczne poświęcenie się i niewiaro-
godne wysiłki. A byli i tacy, którzy kompromisu z przeciw-
nościami przeżyć nie mogli. Tym wieczny spokój i cześć.
Jednemu z nich, S. Połujanowi, męczennikowi idei narodo-
wej, który w sobie się stargał, powtórzę za poetą biało-
ruskim:

Bywają rany większe i mniejsze.
Mniejsze goją się i niemasz po nich znaku.
Większe — goją się, lecz po nich zostają blizny.
Tako na ciele.

Bywają rany większe i mniejsze.
Mniejsze — goją się: po nich zostają blizny.
Większe krwawią po wszystkie czasy.
Tako na sercu.

Bywają rany większe i mniejsze.
Mniejsze — krwawią po wszystkie czasy.
Większe — zalecza tylko Śmierć.
Tako na duszy.

Wilno—Fryburg—Warszawa
1911—1914 r.
